

KENTSAKAS JUHTUM KOERAGA ÖISEL AJAL

Sõna- ja visuaalteatrit kombineeriv lavastus noortele
(alates 12. eluaastast)

Lisamaterjal lavastuse teemade käsitlemiseks
koolitundides

Lavastus räägib 15-aastasest poisist nimega Christopher John Francis Boone, kes ise nimetab end "mõningaste käitumisraskustega matemaatikuks". Ta elab koos isaga Swindoni linnas Lõuna-Inglismaal, Christopheri ema on väidetavalt paar aastat tagasi surnud.

Näitemäng põhineb samanimelisel tuntud noorteroomaanil, mis eesti keeles ilmus 2003. aastal. Autor Mark Haddoni sõnul ei ole see lugu niivõrd Aspergeri sündroomist, kuivõrd erinemisest, teistmoodi olemisest, maailma nägemisest üllataval ja paljastaval moel.

SISUKIRJELDUS:

Näitemängu tegevus leiab aset 1998. aastal Inglismaal Swindonis ja Londonis. Sündmustik saab alguse hetkest, mil 15-aastane peategelane Christopher Boone avastab kodu lähedalt naabri koera Wellingtoni surnukeha (koer on tapetud aiahargiga) ning otsustab välja uurida, kes koera tappis.

Kuid Christopher ei ole päris tavaline teismeline. Kuigi tema erivajaduse diagnoosi kordagi välja ei öelda, viitavad sümptomid Aspergeri sündroomile ehk autismi ühele vormile. Näiteks on Christopher väga tugev matemaatikas ja arvudes, kuid ei suuda mõista teisi inimesi ja nende tundeid. Ta armastab nimekirju, seaduspärasid ja suudab rääkida ainult tõtt, vihkab kollast ja pruuni värvi, ning ei talu, kui teda puudutatakse.

Christopheri kerge autistlikkus osalt aitab kaasa, teisalt takistab tema uurimistööd. Oma uurimise käigus on ta sunnitud suhtlema inimestega, kellega ta ei ole kunagi varem kokku puutunud. Kogu uurimisloo paneb Christopher kirja märkmikku, mille ta nimetab „romaaniks mõrvamüsteeriumist“ ja mida tema õpetaja Siobhan etenduse ajal ette loeb. Ignoreerides korduvalt isa keeldu uurimist jätkata, käib Christopher koera mõrvapaigal ja intervjuueerib lähikonna elanikke. Nii paljastub palju keerulisem seostevõrgustik kui alguses paistis, kuna selgub, et Christopheri isal ja tapetud koera omanikul, proua Shearsil, oli armusuhe. Järgnevalt saab Christopher teada ka seda, et isa ja naabrinaise suhe algas reaktsioonina härra Shearsi ja Christopheri ema suhtele.

Koolis valmistub Christopher matemaatika lõpueksamiks, mis võimaldaks tal astuda ülikooli – saavutus, milleni pole jõudnud ükski tema koolikaaslane. Samal ajal jätkab ta oma raamatu kirjutamist. Kord pärast kooli koju jõudes jätab Christopher oma raamatu kogemata köögi-

lauale. Isa loeb seda, saab väga vihaseks ja konfiskeerib raamatu. Märkmikku otsides leiab Christopher oma ema kirjad, mis on adresseeritud tema nimele pärast ema väidetavat surmakuupäeva. Ta saab teada, et isa on tema eest varjanud fakti, et ema on elus ning elab härra Shearsiga Londonis. Poiss on šokeeritud, et isa talle valetas ning satub omamoodi psühhoosiseisundisse. Kui isa koju jõuab ja mõistab, mis on juhtunud, ta murdub ja püüab vabandada ning selgitada, miks ta valetas. Ta tunnistab üles ka selle, et tema tappis Wellingtoni, olles enne seda tülitsenud proua Shearsiga.

Christopher, olles kaotanud usalduse isa vastu ja kartes, et isa võib tappa ka tema, jookseb kodust ära. Juhindudes ema aadressist, võtab ta ette seiklusterohke teekonna Londonisse. Piinava teekonna jooksul peab ta toime tulema oma hirmude ja käitumisraskustega. Ta lipsab minema politsei eest, kes teda otsib, ja leiab lõpuks ema elukoha.

Ema on Christopheri ootamatust saabumisest väga üllatunud, sest ta ei teadnud, et isa on poisi eest tema kirju varjanud. Ta püüab poja eest hoolitseda ja selgitada, miks ta pere juurest lahkus. Christopher jääb ema ja härra Shearsi korterisse, kuid tema sealolekust tekkivad pinged viivad peagi ema otsuseni härra Shearsi juurest lahkuda ja minna tagasi Swindonis. Christopheri jaoks on oluline sooritada Swindonis matemaatika lõpueksam. Ema üürib neile korteri ja nõustub laskma ka isal aeg-ajalt Christopheriga kohtuda. Isa püüab usaldust järk-järgult taastada ja kingib pojale koerakutsika.

Etenduse lõpus sooritab Christopher hiilgavalt matemaatika lõpueksami ja vaatab optimistlikult tulevikku, plaanides astuda teises linnas asuvasse ülikooli. Ta teab, et suudab seda teha, sest lahendas Wellingtoni mõrva saladuse, leidis iseseisvalt üles oma ema ning kirjutas sellest kõigest raamatu, mille sündmustikku me etendusel nägime.

VORMILINE POOL:

Tegemist on sõnalavastusega, kus kasutatakse visuaalteatri elemente – videoprojektsiooni, video abil tegevuspaikade markeerimist jt nüüdisaegseid lavastusvõtteid. Lavastus on tekstirohke.

Näitemäng on üles ehitatud „teater teatris“ võttele, st etendusel mängitakse teist etendust ehk Christopheri jutustuse põhjal lavastatud näitemängu. Võte ei ole läbivalt

eksponeeritud, ent seda tuletatakse paaril korral meelde tegevusest välja hüppavate kommentaaride või seisakutega. Õpetaja Siobhan loeb sündmustikku ette Christopheri raamatust ja näitlejad „mängivad“ seda – nii saab vaataja teada, mis poisi peas toimub, ja suudab seeläbi teda paremini mõista.

Lavastus on tempokas ja stseenid vahelduvad kiiresti. Lavakujundus on ülimalt minimalistlik, kasutatakse väheseid mitmfunktsioonilisi rekvisiite ja tegevuskohad on pigem markeeritud kui realistlikud. Olukordade ja ruumide loomiseks kasutatakse nutikaid multimeedia-lahendusi, mis äratavad vaataja kujutlusvõime ja tõstavad esile peategelasega toimuvat.

Näitlejad esitavad rolle elavplaanis. Ühes stseenis kasutatakse elusuuruses inimnukku; nukkudena on kujutatud ka Christopheri kodurootti ja koerakutsikat. Tegelaste kujutamine on kohati realistlik, kohati utreeritud. Esineb n-ö nihestatud stseene, kus näitlejad mängivad groteskselt ja teatud aspekte rõhutades, olles justkui nähtud Christopheri silmadega. Tegelased on värvikad, kuid elulised. Mitmed näitlejad mängivad paljusid eri rolle, „rolli astumine“ võib toimuda ka vaataja silme all.

Žanriliselt on tegemist mitmetahulise näitemänguga – ühelt poolt on see detektiivilugu, teisalt autobiograafiline näitemäng, kolmandaks peredraama. On pingeid, emotsioone, keerulisi olukordi, huumorit.

Lavastus on kahes vaatuses, kestus 3 h 10 min.

OLULISED TEEMAD LAVASTUSES:

- „Kentsakat juhtumit koeraga öisel ajal“ hinnatakse kui teost, mis **õpetab mõistma emotsioone**. Lugu paneb lugejad/vaatajad kõrgemalt hindama omaenda võimet emotsioone tunda, väljendada ja tõlgendada.
- Lugu pöörleb ühe tegelase ümber, kes on **eriline, teistsugune**. Eripärast tulenevalt on peategelane väga selgelt mitmete **põhiväärtuste** kandja, mis loos teemadena võimenduvad.
- Kõige olulisem teema on **ausus, tõde**. See on põhiväärtus, millest peategelane ei loobu. Isa läbi kerkivad üles valetamine ja varjamine, mis Christopheri arusaamadele vastanduvad.
- **Eneseületamine**. Poiss on sunnitud ületama suuri takistusi, et avastada tõde ja jõuda ema juurde. Läbi raskuste seljatamise saab ta paremaks – enesekindel andekas matemaatik, keda näeme loo lõpus.
- **Hirmud** – poiss kardab, et isa võib ta ära tappa. Hirmu ajal põgeneb ta kodust (tema jaoks on see põgenemine tundmatusse) ja on sunnitud ületama suuri takistusi. Hirmudest on võimalik üle saada; elu ja endaga on võimalik paremini hakkama saada.
- **Teiste inimestega suhelda oskamine ja suhtlemise olulisus**.
- **Andekus**, noore inimese toetamine teiste inimeste poolt, **võimete arendamine** (Christopheri andekus matemaatikuna).
- Kosmos – koht, kuhu kujutlustes põgeneda; kus ei ole teisi inimesi. **Pelgupaiga vajadus**.

Tsitaate lavastuse vastukajadest:

Aus ja valus lugu. Kulgemise lugu. Saladuste langemise lugu. Eneseks jäämise lugu ja muidugi ka teismelise lugu. Minimalism mustas kastis, mis samas kandis eneses tervet maailma ja tervet lugu. – blogija Piret, www.hoogne.weebly.com

Südamesse pugev ning soe lugu erisustest ja nende ületamisest. – blogija Liis, harrastuskriitikud.blogspot.com

Kindlasti soovitan seda lavastust. See on tükk, mis õpetab märkama teist ja teistsugust. Kõik on erinevad, kõik on võrdsed. – Mari Peegel, Postimees

AUTORIST:

Kirjanik **Mark Haddon** sündis Inglismaal Northamptonis 1962. aastal. Ta lõpetas Oxfordis Mer-toni kolledži 1981. aastal ning õppis hiljem edasi Edinburghi Ülikoolis, kus ta omandas magistri-kraadi inglise kirjanduses. Pärast õpinguid tegi Haddon mitmesuguseid juhutöid, sealhulgas töötas ta lastega, kellel oli füüsilisi või vaimseid erivajadusi. Ta tegutses ka illustraatori ja koomiksikunstnikuna, tehes kaastööd mitmetele tunnustatud Briti väljaannetele. 1987. aastal avaldatud esimesele raamatule „Gilbert's Gobstopper” järgnes peagi üle tosina lasteraamatu, millest paljud illustreeris ta ise. Lisaks kirjutas ta laste-televisioonile ning võitis lastesaate „Microsoap” stsenaariumi eest mitmeid auhindu.

2003. aastal ilmus Haddon'i romaan „Kentsakas juhtum koeraga öisel ajal” – see oli tema sisenemine täiskasvanute ilukirjandusse. Raamat räägib teismelisest poisist Christopher John Francis Boone'ist, kelle sümptomid ja käitumine viitavad autismi kergele vormile, tõenäoliselt Aspergeri sündroomile. Raamat ilmus Inglismaal kahes versioonis, üks oli suunatud noortele ja teine täiskasvanutele, ehkki neid ei eristanud midagi peale kaanekujunduse. Haddon'i romaan kogus koheselt fänne mõlema sihtgrupi seas, müües kiiresti enam kui miljon eksemplari mõlemal turul. Raamat pälvis ka kriitikute vastukaja, saades tunnustust näiteks New York Timesilt ja kuulsaltel kirjanikelt nagu Ian McEwan. Täna on „Kentsakat juhtumit koeraga öisel ajal” välja antud enam kui 35 riigis ja sellest on saanud rahvusvaheline menuk.

Vaatamata Haddon'i töökogemusele autistlike lastega, kinnitab ta järjekindlalt, et ta ei ole autismiekspert ega ole teinud romaani kirjutades autismi osas põhjalikku uurimistööd. Autor on mõelnud raamatut ainult kui ilukirjanduslikku teost ja mitte meditsiiniliselt adekvaatset käsitlust sellest haigusest. Romaanis pole autismi kor-dagi mainitud, lihtsalt peategelasel Christopheril esineb mõningaid sellele haigusele iseloomulikke sümptomeid, nagu näiteks raskused mõista inimeste näoilmeid, kinnisideed teatud teemade suhtes ja käitumuslikud eripärad nagu enese edasi-tagasi kõigutamine. Ehkki peategelast on autistiks nimetanud pigem kirjastused oma pressiteadetes ja raamatu kaanekokkuvõtetes, on autistidega seotud kogukond Haddonit kritiseerinud autismi ebatäpse kujutamise pärast.

AUTORILT:

Christopheri elu on raskendatud, kuna ta ei suuda mõista ja kaasa tunda teistele inimestele. Ta ei suuda näoilme-te põhjal järeldusi teha. Ta ei suuda end teiste inimeste positsiooni asetada. Ja ta ei mõista midagi rohkemat kui sõnade üks-ühele tähendused.

Autor on vältinud Christopheri nimetamist autistiks või Aspergeri sündroomiga inimeseks, kuna ta ei soovi, et poissi hakataks sildistama ja kuna ta ei pea puuet kõige olulisemaks omaduseks, mis inimest iseloomustab. Pigem on see lugu noorest matemaatikust, kellel on mõnigasi käitumuslikke eripärasid.

TEGELASED:

- **Christopher John Francis Boone** – 15-aastane peategelane, kelle vaatevinklist kogu tegevust esitatakse. Uurib proua Shearsi koera mõrvajuhtumit.
- **Ed Boone** – Christopheri isa, ametilt soojaveeboilerite mehaanik. Loo algushetkeks on ta Christopheri üksi kasvatanud kaks aastat.
- **Judy Boone** – Christopheri ema, kes teadaolevalt suri kaks aastat tagasi südamerabandusse.
- **Siobhan** – Christopheri tugiisik ja juhendaja erikoolis. Õpetab Christopherile, kuidas ühiskond toimib ja kuidas selle keerukas reeglitesüsteemis käituda.
- **härä Roger Shears** – Christopheri naaber, kes on enne näidendisündmuste algust oma abikaasa juurest ära läinud.
- **proua Eileen Shears** – härä Shearsi naine, kes üritab Edi ja Christopheri pärast poisi ema surma lohutada.
- **proua Alexander** – vanadaam, Christopheri naaber, kes aitab Christopheril koguda informatsiooni koera mõrvajuhtumi, oma vanemate ning härä ja proua Shearsi kohta.
- **Rhodri** – Christopheri isa töötaja, boilerimehaanik.
- **Toby** – Christopheri kodurott.
- **Wellington** – proua Shearsi suur must koer, kelle Christopher leiab surnuna murult, aiahark kõhus.

TEEMASID JA ÜLESANDEID LAVASTUSE KÄSITLEMISEKS KOOLITUNDIDES

Analüüsi- või arutlusteemad:

1. Mis oli esimene hetk, kui sul tekkis mõte, et Christopher on pisut "teistmoodi"? Selgita, millest selline tunne tekkis.
2. Christopher tundub uskuvat, et käitumise aluseks on loogika. Kas ta käitub alati loogikapõhiselt ja mida see meile tema iseloomu ning olemuse kohta ütleb?
3. Kirjelda muutusi, mis toimuvad Christopheris etenduse jooksul.
4. Mida näitab see lavastus tõe kohta? Kas lavastuse põhjal võib öelda, et mõnikord võib valetamine olla vajalik ja õige?
5. Mida näitab see lugu usalduse kohta? Miks kaotab Christopher usalduse oma isa vastu? Kas mõistad tema reaktsioone? Kuidas ise käituksid, olles samas olukorras kui Christopher?
6. Tihti usutakse, et erivajadustega inimesed nagu Christopher on teistest inimestest täiesti erinevad. Kas oskad nimetada iseloomujooni ja põhimõtteid, mis on sinul Christopheriga sarnased?
7. Milles on Christopher andekas ja osav? Mis on tema peamised vead?
8. Mis on Christopheri vanemate head omadused? Mis on nende vead?

Esseeteema:

Kujutle etendust jutustatuna mitte Christopheri vaatenurgast, vaid kellegi teise poolt vaadatuna. Kirjelda, kuidas see vaatenurga muutus mõjutaks arusaamist tegelastest ja sündmustiku mõju vaatajale.

Väitlusteemad:

- Jagage õpilased „poolt“- ja „vastu“-võistkondadeks, et väidelda järgmistel teemadel:
- Inimeste juures ei ole olemas sellist omadust nagu „normaalne“.
- Hädavaled on sama halvad kui otsesed valed.
- Lapsevanemad ei tohiks lahutada.
- Lastel on perekonnas sama palju õigusi kui vanematel.
- Vägivaldne reaktsioon võib äärmuslikus olukorras olla põhjendatud.
- Erinevus rikastab maailma.

Kirjalik töö:

1. Pane kokku Christopheri iseloomustus, kasutades etenduselt saadud informatsiooni.
 - Too välja järgmised omadused:
 - Christopheri huvialad
 - Võimed
 - Piirangud/hirmud
 - Suhtumised
 - Eelistused
2. Kirjuta lühijutt koer Wellingtoni vaatenurgast, kus ta seletab, kuidas ta lõpetab oma elu õuemurul, aiahark kõhus. Kaasa jutustusse tegelastena Christopher, tema isa, Siobhan ja proua Shears.

Uurimisteemad:

1. Christopherile meeldivad algarvud. Mis on algarv? Miks ei peeta number ühte algarvuks? Kuidas nimetatakse kõiki teisi arve? Too näiteid.
2. Uuri täpsemalt välja, mis võiks olla Christopheri haigus ja milliseid sümptomeid sellistel inimestel esineb. Mis vahe on autismil ja Aspergeri sündroomil?

PRAKTILISED ÜLESANDED:

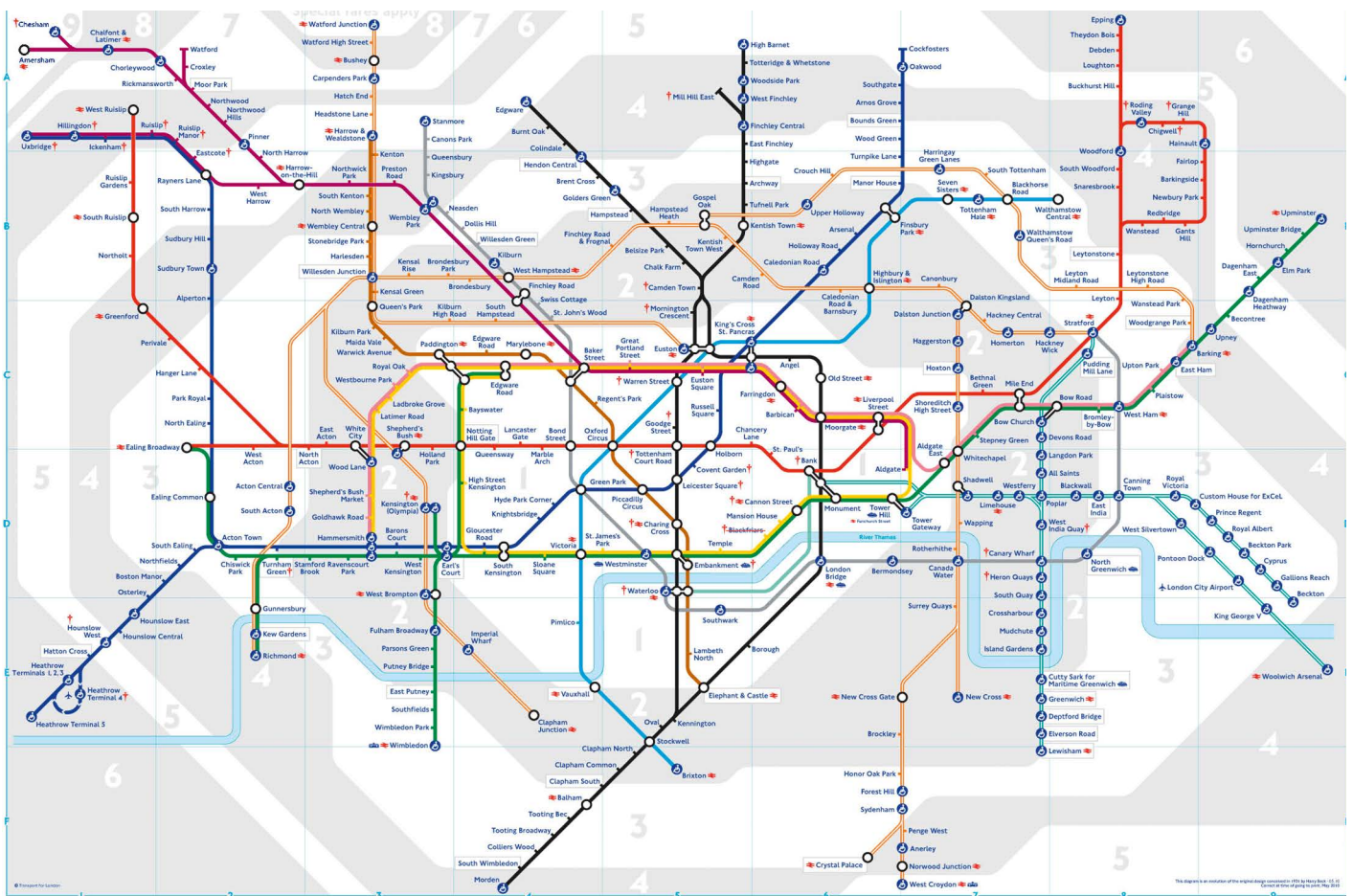
1. Õpime tundma ja kasutama linnakaarte. Võtke koolitundi kaasa mõne linna kaart – kui leidub, siis võiks olla ka välismaa linna kaart. Uurige kaarti ja sümbolmärkide tähendusi. Püüdke leida kaardilt olulisi sihtmärke – näiteks raudteejaam, bussijaam, esmaabipunkt või haigla. Valige kaardilt mõni tänav ja majanumber, öelge aadress kaaslastele, et nad püüaksid selle üles leida ja panna kirja, millise ühistranspordiga oleks võimalik sinna saada.

2. Uurige fragmenti Londoni metroomaast. Kirjeldage kõike, millest skeemi põhjal aru saate – mida kujutavad jooned, värvid, sümbolid, märgid? Uurige internetist fakte Londoni metroo kohta ning jutustage huvitavatest faktidest oma kaaslastele.

3. Joonistage pilt, mõeldes Christopherile. Pildi pealkiri võiks olla näiteks „Christopheri unenägu“, „Mis toimub Christopheri ajus“, „Christopheri maailm“, „Christopheri tunded“.

4. Lugege läbi romaan „Kentsakas juhtum koeraga öisel ajal“ ning võrrelge seda lavastusega. Millist uut ja olulist informatsiooni te raamatust saite? Kas raamat muutis teie arusaamu tegelastest?

Lavastuse lisamaterjali koostamisel on kasutatud internetiallikaid (www.sparknotes.com/jt).
Koostaja Kati Kuusemets, Eesti Noorsooteater

„Kentsakas juhtum koeraga öisel ajal”

TÄHELEPANU TEST

1. Mis loom oli Wellington, kelle Christopher leidis sur-
nuna etenduse alguses?

- a) Koer
- b) Kass
- c) Papagoi
- d) Kodurott

2. Mis vahendit oli kasutatud Wellingtoni tapmiseks?

- a) Šveitsi armeenuga
- b) Labidat
- c) Aiaharki
- d) Mürki

3. Miks politseinik mõrvapaigas Christopheri arreteeris?

- a) Christopher lõi politseinikku
- b) Christopher viibis loata proua Shearsi eramaal
- c) Christopher oli kuulutatud tagaotsitavaks
- d) Christopher on mõrvas kahtlustatav

4. Kuidas ema ja isa näitasid Christopherile, et nad teda
armastavad?

- a) Kallistades teda
- b) Pannes harali sõrmedega käe tema käega kokku
- c) Öeldes: „Ma armastan sind”
- d) Andes talle šokolaadi

5. Milline päev tuli Christopheri jaoks, kui ta nägi järjest
nelja kollast autot?

- a) Hea Päev
- b) Superhea Päev
- c) Lumine Päev
- d) Must Päev

6. Kelleks tahtis Christopher etenduse alguses saada?

- a) Arhitektiks
- b) Kunstnikuks
- c) Astronaudiviks
- d) Keemikuks

7. Milliseid numbreid Christopher eriti armastab?

- a) Rooma numbreid
- b) Arvsõnu
- c) Morsekoodi
- d) Algarve

8. Millist eksamit soovis Christopher oma kooli õpilas-
test esimesena teha?

- a) Matemaatika lõpueksamit
- b) Üle-järve-ujumist
- c) Maratonijooksu
- d) Emakeele tasemetööd

9. Mis kirjanduslikku žanrisse Christopher oma raamatu
liigitas?

- a) Lasteraamat
- b) Armastusromaan
- c) Mõrvamüsteerium
- d) Õpik

10. Kes oli Siobhan?

- a) Christopheri ema
- b) Isa töökaaslane
- c) Eksamineerija
- d) Christopheri õpetaja

11. Millised värvid Christopherile ei meeldi?

- a) Punane ja sinine
- b) Roosa ja helesinine
- c) Kollane ja pruun
- d) Roheline ja must

12. Kes oli Toby?

- a) Christopheri parim sõber koolis
- b) Christopheri kodurott
- c) Christopheri hoidja
- d) Christopheri onu

13. Kust leidis Christopher oma ema kirjad?

- a) Postkastist
- b) Isa kapist karbi seest
- c) Prügikastist
- d) Garaažist

14. Mille kinkis isa Christopherile etenduse lõpus?

- a) Kallistuse
- b) Oma auto võtmed
- c) Koerakutsika
- d) Raamatu

15. Kes neist tegelastest oli etenduse lõpus elus?

- a) Wellington
- b) Toby
- c) Christopheri ema
- d) Christopheri vanaisa

16. Tänu millistele saavutustele oli Christopher etenduse
lõpus tuleviku suhtes optimistlik?

- a) Kuna ta suutis iseseisvalt Londonisse sõita
- b) Kuna ta lahendas Wellingtoni mõrva
- c) Kuna ta kirjutas raamatu
- d) Kuna ta sai ülikooli sisse